

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-545-7-18>

«IONIC KOINE» IN LATE ARCHAIC PAINTING

«ІОНІЧНИЙ КОЙНЕ» В ПІЗНЬОАРХАЙЧНОМУ ЖИВОПИСУ

Rusiaieva M. V.

*PhD in Art Studies, Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Theory and History of Art
National Academy of Fine Arts and
Architecture
Kyiv, Ukraine*

Русаєва М. В.

*кандидат мистецтвознавства,
доцент,
доцент кафедри теорії
та історії мистецтва
Національна академія
образотворчого мистецтва
і архітектури
м. Київ, Україна*

Перська окупація Малої Азії 545 р. до н. е. призвела до захоплення і нищівного руйнування полісів греків в Іонії упродовж другої половини VI – початку V ст. до н. е. Це, судячи з археологічних і писемних джерел, спричинило масову вимушену еміграцію мешканців багатьох полісів. Зокрема, за свідченням Геродота, населення таких міст як Фокеї і Теос під натиском військ Кіра було змушено переселитися на нові землі, забравши з собою все «своє рухоме майно, також і статуї богів із храмів і всі пожертви, за винятком речей із бронзи і каменю і творів живопису...» (Herod., I, 164–166). Враховуючи вивезені і покинуті твори мистецтва лише на прикладі Фокеї, можна припустити, що з метою уникнення рабства і смерті, збереження полісних традицій і культів богів, у цей час була змушена вимушено покинути свої домівки разом з родинами велика кількість ремісників різних мистецьких професій – скульпторів, бронзоливарників, торевтів, живописців, вазописців й інших. Окрім військових дій, мобільність іонійських художників науковці пов'язують з колоніальною політикою окремих полісів, а також з різними рухами «за можливість працювати» [3, р. 210–215; 9, р. 27–29; 10, р. 142]. Таке масове переселення іонійців спричинило до заселення значних територій і сприяло виникненню так званого східно-елліністичного «міжнародного іонізму» або «іонічного койне» у пізньоархаїчний період, який мав поширення як на сході, так і на заході античної ойкумени [11, р. 63–127; 12], проте причини цієї іонічної культурної експансії все ще залишаються предметом наукової дискусії [2, р. 155; 5, р. 505; 16], так само як питання щодо роботи іонійських ремісників на персів [9, р. 27–29].

Найбільшою мірою східноелліністичні культурні та мистецькі впливи прослідковуються у розписах гробниць із прибережних міст Південної

Етрурії: Черветері, Тарквінії, Вульчі. Так, розписи в гробницях Тарквінії демонструють яскраво виражену стилістичну спорідненість з мистецтвом Північної Іонії, Еолійської Фокеї, Самоса тощо [4, р. 2ff; 11, р. 63–127; 12; 13]. До того ж присутність іонійських живописців на Апеннінському півострові підтверджується вотивним посудом із кольоровими пігментами у Тарквініях; написами грецькою [11, р. 63–127; 12; 13]. Як зазначає Стефан Штайнгребер, починаючи з другої половини VI ст. до н. е. традиційна етруска чотирикольорова палітра (чорна, червона, коричнева і жовта фарби), збагачуються зеленими і синіми. Ймовірно, ці нововведення були значною мірою викликані іммігрантами, переважно східноеллінськими живописцями, які спричинили перший значний розквіт живопису у цих містах. Показово, що окремі мальовані архітектурні елементи в інтер'єрах гробниць не тільки підкреслюють їх функцію як «будинку мертвих», але й за конструктивними особливостями знаходять аналогії у розписах низки саркофагів із кришками у формі даху із Клазомен (Мала Азія) та на фасадах скельних гробниць і культових пам'яток у Фрігії та Пафлагонії, а також у Малій Азії [11, р. 63–69; 13]. Як-от, на стиль Гробниці барона в Тарквініях вплинули розписи клазоменських саркофагів, що сприяло виникненню версії про клазоменське походження іонійця-іммігранта [11, р. 96–98].

Унаслідок значної кількості приїжджих іонійців з «іонічним койне» і, зокрема, стилістикою розпису чорно- і червонофігурних клазоменських саркофагів, пов'язують виготовлення після середини VI ст. до н. е. подібних теракотових мальованих саркофагів у північному регіоні Егейського моря з місцевої глини як значною кількістю приїжджих іонійців, що шукали сприятливе середовище для виробничої діяльності, так і їх місцевими учнями [Perron 2010, р. 13–28; 18].

Яскраві прояви так званого «міжнародного іонізму» прослідковуються також у настінних, часто фрагментарних розписах пізньоархаїчного періоду в різних місцевостях Малої Азії як наслідок експансії персів (дві камерні гробниці в Кизилбелі та Карабуруні (Лікія)). Науковці за іконографією, технікою живопису і яскраво вираженим східноеллінським стилем зіставляють їх з розписами етруських гробниць, клазоменських саркофагів, вазописом, що пояснюється рухом мандрівних іонійських митців [1, s. 33–48; 6; 7; 8, р. 62; 11, р. 65, 281; 13; 14, р. 122, 140, 148, 150, 176, 180; 15; 17].

Література:

1. Bingöl O. Malerei und Mosaik der Antike in der Türkei. Mainz am Rhein : Verlag Philipp von Zabern, 1997. 148 s.

2. Boufalis A. Ionic Art and Script in Archaic Macedonia: Origin(s), Medium(s), Effect(s). *Tekmeria*. 2024. Vol. 18. P. 151–212. <https://doi.org/10.12681/tekmeria.36758>
3. Coulié A. La céramique thasienne à figures noires. *Études thasiennes XIX*. Athènes: Ecole française d'Athènes, 2002. 256 p.
4. Cristofani M. Storia Dell'arte e Acculturazione: Le Pitture Tombali Arcaiche Di Tarquinia. *Prospettiva*. 1976. Vol. 7. P. 2–10.
5. Damaskos D. The Sculpture of Macedonia. In: Palagia O. (ed.). *Handbook of Greek Sculpture* (Ancient Greek and Roman Art and Architecture 1). Berlin ; Boston : De Gruyter, 2019. P. 503–535.
6. Metzger H., Moret J.-M. Observations sur certaines peintures tombales de Kizilbel en Lycie du Nord-Est. *Journal des savants*. 1999. Vol. °2. P. 295–318.
7. Miller S. G. Two Painted Chamber Tombs in Northern Lycia at Kızılbel and Karaburun. In: Summerer L., Kienlin A. (eds.). *Tatarli. Return of Colours*. İstanbul : Avrupa Kültür Başkenti, 2010. P. 318–329.
8. Papapostolou J. A. Colour in Archaic Painting. In: Tiverios M. A., Tsiafakis D. S. (eds.). *Color in Ancient Greece: The Role of Color in Ancient Greek Art and Architecture 700–31 B.C.* Proceedings of the Conference held in Thessaloniki, 12th–16th April, 2000. *Organized by the J. Paul Getty Museum and Aristotle University of Thessaloniki*. Thessaloniki : Aristotle University of Thessaloniki, Hidryma Meleton Lampraki, 2002. P. 53–64.
9. Perron M. Koinè ionisante ou mobilité artisanale? Regard sur les influences de la Grèce orientale en Macédoine aux VIe et Ve siècles av. J.-C. In: Rouillard P. (ed.). *Portraits des migrants, Portraits de colons II* (Colloques de la Maison René-Ginouvès 6). Paris, 2010. P. 13–50.
10. Perron M. The Influences of East Greek Pottery on North Aegean Vase-Painting: A Group of Pyxides and Table Amphoras from Argilos. In: Tiverios M. et al. (eds.). *Archaic Pottery of the Northern Aegean and its Periphery (700–480 BC)*. Proceedings of the Archaeological Meeting Thessaloniki, 19–22 May 2011 (Publications of the Archaeological Institute for Macedonian and Thracian Studies 8). Thessaloniki, 2012. P. 139–150.
11. Steingraber S. Abundance of Life: Etruscan Wall Painting. Los Angeles: J. Paul Getty Museum, 2006. 332 p.
12. Steingraeber S. Etruscan Tomb Painting of the Archaic Period and its Relationship to the Painting in Ionian Asia Minor. In: Summerer L., Kienlin A. (eds.). *Tatarli. Return of Colours*. İstanbul: Avrupa Kültür Başkenti, 2010. P. 354–367.
13. Steingraber S. Greek Contributions to Tomb Paintings in Etruria and Southern Italy: Colours, Painting Techniques, Workshops and

Iconography. *Bulletin de Correspondance Hellénique*. 2018. Vol. 56: Supplément. P. 169–184.

14. Summerer L. Wall Paintings. In: Summerer L., Kienlin A. (eds.). Tatarlı. Return of Colours. İstanbul : Avrupa Kültür Başkenti, 2010. P. 120–180.

15. Tiryaki G. S. The Painted Tomb Chambers of Milyas: Kızılbel, Müğren and Karaburun II. In: Işkan H., Dünder E. (Eds.): *From Lukka to Lycia – The Land of Sarpedon and St. Nicholas*. İstanbul : Ege Yayınları, 2016. P. 388–401.

16. Tiverios M. Εποχή του Σιδήρου (1050–480 π.Χ.). In: Vlachopoulos A. G., Tsiadaki D. (eds.). *Αρχαιολογία: Μακεδονία και Θράκη*. Athens, 2017. P. 46–55.

17. Ürkmez Ö. Kızılbel Tümülüsü ve Klazomenai Lahitleri Üzerinde Betimlenen Sahneler Arasındaki İkonografik Benzerlikler Üzerine Bir Gözlem. *Arkeoloji ve Sanat*. 2015. 150: Eylül-Aralık. S. 13–30.

18. Zeren-Hasdağı M. On the Terracotta Sarcophagi from Ionia and the Northern Aegean. In: Koçel Erdem Z., Şahin R. (eds.). *Thrace through the Ages Pottery as Evidence for Commerce and Culture from Prehistoric Times to the Islamic Period*. Oxford : Archaeopress Publishing Ltd, 2023. P. 45–54.